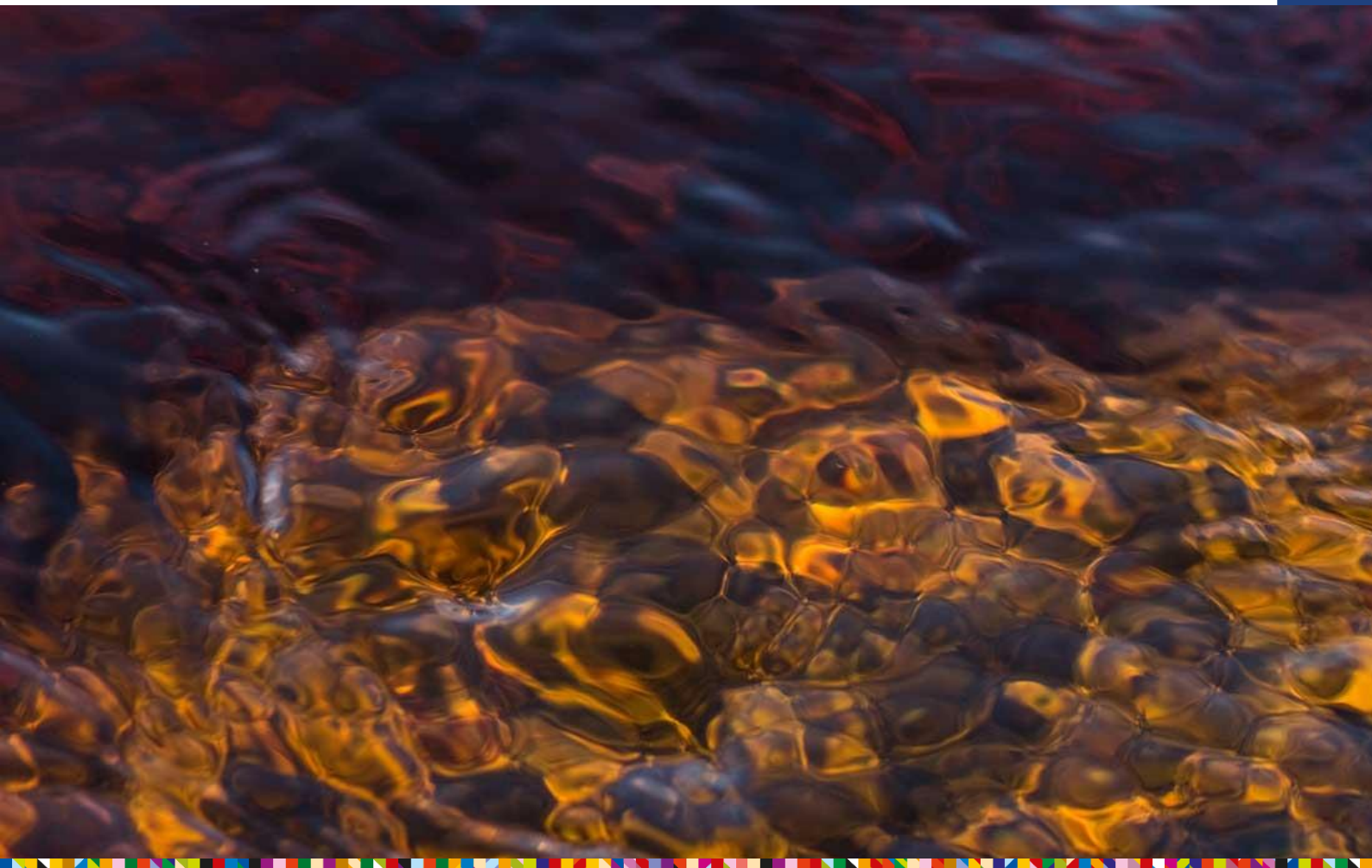

PIRKANMAA

Pirkanmaan maakuntaohjelma 2022 – 2025

Luonnos, lokakuu 2021

Pirkanmaan liitto
The Council of Tampere Region
ISBN: 978-951-590-358-7
Tampere, 2021

Sisällysluettelo

1 Pirkanmaa tähtää eteenpäin	3
1.1 Maakunnan kehittämisen liikkumavara	4
2 Pirkanmaa on erityinen	7
3 Pirkanmaan tulevaisuustarina	8
4 Pirkanmaan missiot	10
5 Pirkanmaan älykäs erikoistuminen	15
6 Maakuntaohjelman toteutus ja seuranta	19
7 LIITE: Maakuntaohjelman valmistelu	20
8 LIITE: Ympäristöselostuksen tiivistelmä	22

1 Pirkanmaa tähtää eteenpäin

Pirkanmaa haluaa jatkossakin olla yksi Suomen vetovoimaisimmista, uudistumiskykyisimmistä ja eteenpäin katsovimmista maakunnista. Maakuntaohjelma on koko maakunnan yhteinen käsikirja haluttuun tulevaisuuteen.

Maakuntaohjelma sisältää kehittämisen strategiset tavoitteet (lain tarkoittama maakuntasuunnitelma) ja toimeenpanon linjaukset (maakuntaohjelma) yhdessä paketissa. Yksinkertaisuuden vuoksi jatkossa puhutaan maakuntaohjelmasta. Se perustuu Pirkanmaan menestystekijöihin, joilla maakunta pärjää alueiden välisessä kilpailussa omista lähtökohdistaan. Se kuvaa Pirkanmaan menestyksen edellytykset ja tulevaisuuden mahdollisuudet sekä määrittelee näiden hyödyntämiseksi tarvittavat toimenpiteet tavalla, jonka kaikki maakunnan keskeiset toimijat voivat hyväksyä. Maakuntaohjelmassa käsitellään asioita, jotka ovat Pirkanmaan toimijoille yhteisiä ja joiden edistämiseen tarvitaan maakunnallista yhteistyötä. Monia asioita tehdään myös yhteistyössä muiden Suomen alueiden ja ulkomaisten kumppanien kanssa, ja näillekin maakuntaohjelma kertoo Pirkanmaan painotukset.

Maakuntaohjelma on ”ajan hengen kuvaus”. Se luo uskoa parempaan ja kannustaa oikeisiin, yhdensuuntaisiin askeliin. Maakuntaohjelman päätehtäviä ovat maakunnan toimijoiden samansuuntaisen toiminnan ja yhteisen kehittämisenäkemyksen vahvistaminen, voimavarojen suuntaaminen sekä myös maakunnan ulkoisten yhteistyömahdollisuuksien tunnistaminen. Lisäksi ohjelma rakentaa Pirkanmaan myönteistä julkisuuskuvaa.

Maakuntaohjelman tärkeä tehtävä on myös varmistaa, että EU:n rakennerahasto-ohjelmien tuki kohdentuu pirkanmaalaisittain tarkoituksenmukaisesti. Siksi maakuntaohjelmaan sisältyvät myös maakunnan ”älykkään erikoistumisen” valinnat, joita EU alueiden tukemisessaan edellyttää. Pirkanmaan älykkään erikoistumisen strategia on siten maakuntaohjelman osa. Suomen kansalliset linjaukset otetaan huomioon maakuntaohjelmassa, ja esitetään Pirkanmaan vastaukset valittuihin painotuksiin. Valtioneuvoston päättämät aluekehittämisen painopisteet kaudelle 2020 – 2023 ovat:

- Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
- Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet
- Uudistuva elinkeinoelämä ja tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiotoiminnan (TKI) vauhdittaminen
- Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana
- Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

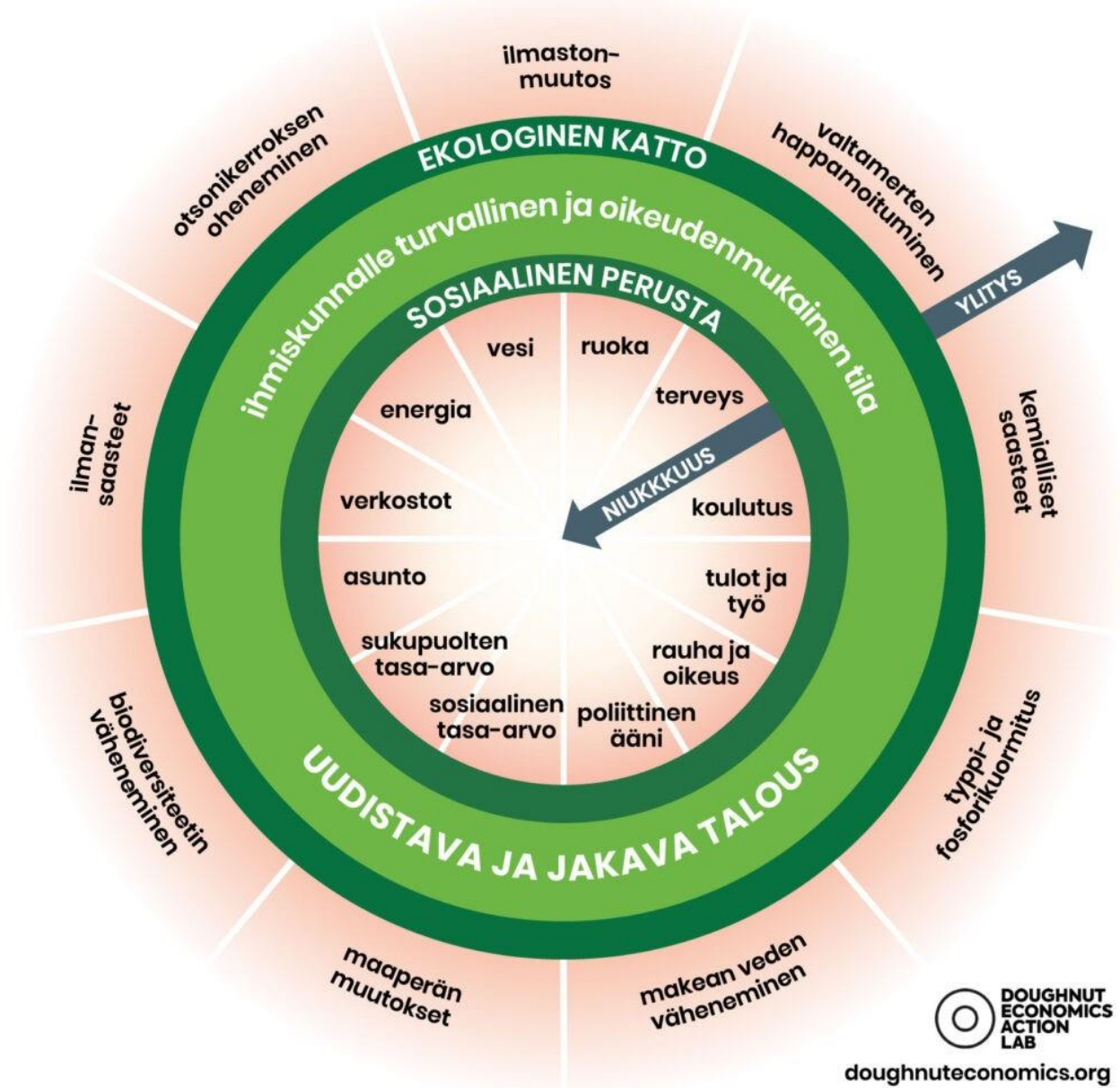
Pirkanmaan kehittämisessä on painotettu ”välkkyyttä, eheyttä, kestävyyttä ja saavutettavuutta”. Maakuntaohjelma konkretisoi näiden iskusanojen sisällöt tässä ajassa ja esittää niiden pohjalta maakunnalle tärkeitä, yhteisiä kehittämistehtäviä. Maakuntaohjelman valinnat ja kärjet ovat vastauksia ja ratkaisuja näihin maakunnan yhteisiin tehtäviin. Maakuntaohjelma laaditaan neljäksi vuodeksi kerrallaan, ja se kattaa vuodet 2022 – 2025.

1.1 Maakunnan kehittämisen liikkumavara

Pirkanmaan kehittämisessä keskeistä on sovittaa inhimilliset ja liiketoiminnalliset tarpeet luonnon kantokykyyn ja kansainvälisen toimintaympäristön muutokseen.

Luonto - niin ilmaston, vesistön ja maaperän kuin eliölajien monimuotoisuudenkin puolesta - asettaa reunaehdot sille millaisin keinoin ja missä mitassa esimerkiksi yritystoiminnan, rakentamisen, liikkumisen ja energiantuotannon ratkaisuja tavoitellaan. Tämä on aina ollut periaatteessa selvää, mutta asia on vasta lähiaikoina alettu ottaa vakavasti huomioon myös käytännössä. Pirkanmaan maakuntaohjelmassa tarkastelun kehikoksi on valittu ”donitsitalouden” malli. Se on inhimillisten tarpeiden ja luonnon kestävyysrajojen välistä tasapainoa mallintava visuaalinen hahmotus - ei varsinainen talousteoria.¹ Monilta osin näiden reunaehtojuen huomioon ottaminen on myös YK:n kestäväen kehityksen tavoitteiden (SDG) mukaista, joita maakuntaohjelmalla siten myös edistetään.

¹ Mallin käyttöä perusteleo, että se tuo yhteen monia kestävyysrajojen indikaattoreita ja näkökulmia ja tuo esiin ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin keskinäisriippuvuuden. ”Donitsimallin” on kehittänyt englantilainen taloustieteilijä Kate Raworth.

DEAL-yhteisön ja Suomen donitsitalous- hankkeen donitsikuva.

Maakunnan kehittämisessä on otettava myös huomioon vääjäämättömään ilmastomuutokseen sopeutuminen. Suomen ilmastopaneelin raportin mukaan se ei Pirkanmaalla tarkoittaisi mainittavia tulvariskejä, kuten joillakin muilla Suomen alueilla. Lisääntyvä sadanta vaikuttaa kuitenkin rakennusten, teiden ja muun rakennetun infran kestävytyteen sekä hulevesien hallintaan. Lisäksi ajoittainen kuivuus ja paahteisuus voivat aiheuttaa ongelmia esimerkiksi maa- ja metsätaloudessa Pirkanmaallakin.

Maakunnan kehittämisessä on välttämätöntä huolehtia yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvoisuudesta. Vinoutuneita tavoitteita ja toimenpiteitä voi tarkoittamattakin syntyä, jos ei tiedosteta, että eri ihmisryhmillä, esimerkiksi eri sukupuolilla, kaupunkilaisilla ja maaseudun asukkailla, nuorilla ja

ikäntyneillä tai terveillä ja vajaakuntoisilla on erilaiset mahdollisuudet osallistua ja saada etua erilaisista kehittämistoimista.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä Pirkanmaa on osa eurooppalaista kokonaisuutta. Pirkanmaa voi tuoda oman, erityisen panoksensa EU:n vihreään ja digitaaliseen kaksoisiirtymään sekä avoimen strategisen autonomian vahvistamiseen. Eurooppalaisessa kaksoisiirtymässä luodaan perusta myös Pirkanmaan tulevaisuuden kilpailukyvyille ja kestäväälle kehitykselle, jossa myös ihmisten hyvinvointi ja terveys ovat huomion kohteena. EU:n strategisen autonomian vahvistaminen avaa myös pirkanmaalaisille toimijoille mahdollisuuksia merkittäviin investointeihin ja uusin kumppanuuksiin. Toisaalta strategisen autonomian pyrkimys voi luoda rajoitteita globaalille kaupalle, viennille ja yhteistyölle.

2 Pirkanmaa on erityinen

Suomen kolmanneksi suurimman kaupungin Tampereen, seutukaupunkien ja osin lähes luonnontilaisen, maaseutumaisen Pirkanmaan muodostama monimuotoinen kokonaisuus pitää sisällään lähes kaikki maamme piirteet luonnonolojen, elinkeinojen ja mikseipä väestökoostumuksenkin suhteen. Pirkanmaa on Suomi pienoiskoossa.

Pirkanmaa ei ole perinteinen heimomaakunta, mutta sitä sitoo silti yhteen tietty vaikeasti määriteltävä kulttuurinen, yhteyksiin ja yhteistyöhön ja korkeaan työmoraaliin perustuva, maanläheinen tekemisen meininki – asioita saadaan aikaiseksi yhdessä. Pirkanmaalle on poikkeuksellisen helppo tulla muualtakin, kynnykset ovat matalat ja ilmapiiri rento ja konstailematon.

Totta kai Pirkanmaasta voidaan nostaa esiin joitakin heti ulkopuolisiinkin silmiin erottuvia asioita, kuten vahva valmistavan teollisuuden läsnäolo alueella sekä vilkas ja laajasti tunnettu kulttuuri-, taide-, urheilu- ja elämystalous. Maakunnan kehittämiselle aivan keskeinen voimavara on korkea-kouluyhteisömme, jossa on edustettuna melkein kaikki tutkimus- ja opetuskokonaisuudet eri teknologia-aloista palvelujen ja kaupan kautta humanistisiin aloihin, terveystieteeseen, johtamiseen ja julkiseen hallintoon. Sitä täydentää koko maakunnan alueen kattava toisen asteen koulutus. Osaamisen, koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen hyödyntäminen on siksi Pirkanmaan kehittämisessä ilmiselvä lähtökohta melkein aiheesta ja asiasta riippumatta. Yhdistettynä monialaiseen yritys- ja elinkeinoelämäämme se on voittava käsi.

Pirkanmaalla on myös omat ongelmansa ja uhkakuvansa. Maakuntamme ei esimerkiksi ole sillä tavalla yhtenäinen kokonaisuus, että kaikissa sen eri osissa voitaisiin tai haluttaisiin edetä aivan samoilla ideoilla. Joskus uudet avaukset ja yhteiset tekemiset koetaan liian Tampere-vetoisiksi, ja totta onkin, että esimerkiksi maakunnan ulommalta kehältä katsottuna tulevaisuuden rakennuspuut ovat erilaisia. Hyvinvointikaan ei näytä jakautuvan tasaisesti. Esimerkiksi ikääntyvän, vähenevän väestön palvelut ja pula työntekijöistä ovat maaseudun kunnissa eri tavalla pinnalla kuin kasvavalla, kansainvälisellä Tampereen seudulla. ”Tytäryhtiötaloudessamme” päätöksenteko on monissa asioissa maakunnan ulkopuolella, niin politiikan, elinkeinojen kuin rahoituksenkin kysymyksissä.

Liika vaatimattomuus on pirkanmaalaisten helmasynti: maailmanluokan avauksistakaan ei ole tapana ”tehrä numero”. Toisaalta olemme joskus myös vähän liian salatytyväisiä itseemme, emmekä malta ottaa oppia muualta, vaikka syytäkin voisi olla. ”Eteenpäin, kohti parempaa” on kuitenkin sellainen johtolause, joka määrittää laajasti meitä pirkanmaalaisia. Uudistuksia ei pelätä, ja jos jotain halutaan, se tehdään vaikka itse. Tällaisen maakunnan kehittäminen on mielekästä, koska uutta ei pelätä eikä tienraivaajan ja edellä kulkijan roolia kavahdeta.

3 Pirkanmaan tulevaisuustarina

Maailma muuttuu, ja maakunnan on muututtava mukana. Muutos ei ole itsetar koitus, mutta tavoitteet ja teot on sovittava oleviin olosuhteisiin, ja on hyödynnettävä ne mahdollisuudet, joita erilaiset muutokset avaavat. Menneeseen ei voi palata, mutta arvokkaat ja toimivat asiat vanhasta pitää säilyttää ja soveltaa niitä uusissa tilanteissa. Sellaiset vanhat toimintatavat, jotka eivät enää toimi tai ovat vahingollisia, on korvattava uusilla.

Pirkanmaalla on aina uskottu omaan pärjäämiseen. Maakunta on onnistunut nousemaan uudistuneena jaloilleen monistakin vaikeista ajoista, ja tämä on vahvistanut luottamusta omiin mahdollisuuksiimme. Useinkaan uudistuminen ei ole tapahtunut kivuttomasti tai ongelmitta, vaan murros-aikoihin on kuulunut myös vanhojen toimintojen alasajoa, inhimillisiä vastoinkäymisiä ja epävarmuutta tulevista. Usko omaan tekemiseen, ennakkoluulottomuus, maakunnasta löytyvä osaaminen, samaan suuntaan katsovat kumppanit sekä halu edelläkävijyyteen ovat kuitenkin aina olleet Pirkanmaalle tyyppillisiä vahvuuksia, joiden varassa vaikeudet on selätetty.

Taas, niin kuin monesti ennenkin tulevaisuus näyttää hämärältä. Koronapandemia jättää syvät jälkensä niin elinkeinoelämään ja julkiseen talouteen kuin monien ihmisten mieleenkin, teknologian ja erityisesti digitalisaation kehitys luo uusia ammatteja ja toimeentulon tapoja mutta hävittää samalla vanhoja, ja pula osaavista työntekijöistä syvenee. Muuttoliike näyttää edelleen kasvattavan harvoja keskuksia muun maakunnan hiljalleen tyhjentyessä. Kestävyyshaasteet: ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden kaventuminen ja sosiaalisen tasapuolisuuden rapautuminen näyttävät asettavan kehitykselle ennen näkemättömiä rajoja. Yhä kärjekkäämmäksi käynyt julkinen keskustelu tuntuu entisestään sirpaloittavan tulevaisuuden näköalojamme. Mistä löytyvät menestyksen eväät lähivuosille ja siitä eteenpäin?

Yksi ilmeinen vastaus on *muutosjoustavuus* eli resilienssi. Se tarkoittaa yksinkertaisesti kykyä luovia muutoksissa ja selviytyä niistä aiempaa vahvempana. Se on helpompi sanoa kuin tehdä. Muutosjoustavuutta voi kuitenkin kasvattaa, ja sen eri osa-alueita – talouden, yhteiskunnan, hallinnon ja ympäristön kestävyyttä lisääviä ominaisuuksia – kannattaa määrätietoisesti kehittää. Tämä tiedetään Pirkanmaalla, ja maakunnan kehittämistyössä hyödynnetäänkin menetelmiä ja välineitä, joilla alueen monipuolisuutta, osaamisperustaa ja strategista yhteistoiminnallisuutta vahvistetaan. Kaikkia munia ei laiteta samaan koriin, vaan koreja on useampia ja eri toimijat tunnistavat niistä omansa. Tärkeää alueellisen muutosjoustavuuden kasvattamisessa on tilannekuvan ylläpito ja muutosilmiöiden ennakointi, ja näitä Pirkanmaalla tehdään laaja-alaisena yhteistyönä.

Toinen vastaus on *pitkäjänteinen kehitystyö*. Voi tuntua houkuttelevalta hypätä mukaan uusimpiin kehitystrendeihin, ja joskus niin kannattaakin tehdä. Pirkanmaalla uudet avaukset perustuvat silti usein maakunnassa jo olemassa oleviin, hyödyntämiskelpoisiin osaamisiin, tiedeyhteisön ja elinkeinoelämän pitkän ajan kuluessa rakentuneisiin vahvuusaloihin ja niiden arvioituihin tulevaisuuden näkymiin. Tarve on kehittämistyön keskeinen käynnistäjä, joka tuo mukaan käyttäjän ja asukkaan näkökulman. Uusi rakentuu usein vanhan päälle ”polkuriippuvuuden” mukaisesti, mutta toisinaan on silti tehtävä uskaliaitakin irtiottoja, ja kokeiltava jotakin aivan ennen näkemätöntä. Kokeiluilla-kaan ei silti heittäydytä kokonaan tyhjän päälle, vaan toinen jalka pysyy koetellulla ja varmalla pohjalla.

Kolmas vastaus on *ekosysteemit*. Maailmassa, jossa muutosilmiöt kietoutuvat toisiinsa ja aiheuttavat monimutkaisia ”ilkeitä ongelmia”, eivät yksittäisten toimijoiden kyvyt ja toimivaltuudet, erilliset projektit ja osaratkaisut tuota haluttuja vaikutuksia. Niiden sijaan tarvitaan yhteistyötä, yhteisiä tavoitteita ja eri toimijoiden toisiaan täydentävien kykyjen ja resurssien tuomista yhteen. Tätä kaikkea Pirkanmaalla haetaan ekosysteemisellä kehitystyöllä, jossa ongelmaa, haastetta tai uutta mahdollisuutta ei lähestytä yhden organisaation näkökulmasta, vaan sen kimppuun pyritään saamaan laaja, monialainen osaajajoukko. Parhaimmillaan mukaan saadaan omine näkökulmineen myös kansalaisyhteiskunta, joka muuten helposti unohtuu sivustakatsojaksi.

Neljäs iso teema on *kestävyys*. Olemme ymmärtäneet, että ihmistoiminnalla on tietyt rajat, joista osan asettaa planeettaamme kantokyky (ilmasto, vesistöt, muut eliölajit) ja osan puolestaan muut ihmiset: emme voi toiminnallamme riistää toisten emmekä jälkeemme tulevien sukupolvien mahdollisuuksia hyvinvointiin. Tämä tarkoittaa sitä, että kaiken toimintamme on oltava ympäristöllisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä. Pirkanmaalla suunnataankin niin elinkeinotoiminnan uudistamiseen tähtäävät toimet, palvelujärjestelmien uudistaminen kuin infrastruktuurin kehittämisenkin näistä lähtökohdista. Kysymys ei ole vain moraalisen velvollisuudesta, vaan eettisesti kestävä toiminta on myös entistä useammin taloudellisesti kannattavaa, koska se vastaa asukkaiden ja kuluttajien kohonneisiin laatuvaatimuksiin.

4 Pirkanmaan missiot

Missiot kuvaavat niitä Pirkanmaan toimijoille yhteisiä, suuria ja innostavia kehittämistehtäviä, joiden monimutkaisuuden ja mittavuuden vuoksi voimat, vastuut ja tekemiset täytyy yhdistää. Ne eivät ole minkään nimettävissä olevan yksittäisen tahon toimenpitein tai kertaratkaisulla hoidettavissa. Jokaiselle pirkanmaalaiselle on tehtävää niiden tavoittelussa, ja myös muita Suomen maakuntia ja kansainvälisiä kumppaneita kutsumme työskentelyyn kanssamme.

Pirkanmaan maakuntaohjelman tavoitteena on tuottaa **hyvinvointia ihmisille ja luonnolle välkysti, ehyesti, kestävästi ja saavutettavasti**. Sen saavuttamiseksi on määritelty viisi missiota. Missiot on muodostettu keskeisten tulevaisuushaasteiden ja Pirkanmaan erityisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien pohjalta.

Missiot muodostavat maakuntaohjelman punaisen langan. Missioiden tavoitteluun perustuvat myös maakunnan älykkään erikoistumisen kärjet, joissa hyödynnetään Pirkanmaan erityisiä osaamisia. Missiot on ymmärrettävä pidempien kehittämiskaarien tavoitteina, jotka eivät välttämättä toteudu yhdellä ohjelmakaudella. Niiden toteutumisesta tehdään seurantaa, jonka avulla py-symme halutussa suunnassa.

Pirkanmaalla tehdään osaamisesta ja tiedosta arvoa

Yliopistomaakunnassa elinkeinojen uudistuminen ja kansainvälinen kilpailukyky perustuvat innovaatioiden hyödyntämiseen ja osaamisen kasvattamiseen. Yhdessä tekeminen, ekosysteemit ja kansainvälisyys ovat jaetun arvonluontimme kulmakiviä. Näemme myös sivistyksen itseisarvon. Maakunta katsoo tulevaisuuteen, ja tätä kykyä vahvistetaan määrätietoisesti.

Missiolla tavoitellaan seuraavia hyötyjä:

- uudet osaamisyhdistelmät lisäävät TKI-toimintaa
- uusiin ja uudistuviin työtehtäviin saadaan kyvykkäitä osaajia
- Pirkanmaalla toimii aktiivisia, monitoimijaisia yhteiskehittämisen alustoja
- sivistys ja avarakatseisuus lisäävät uteliaisuutta ja näkökulmien moninaisuutta
- ennakointi ja uusien mahdollisuuksien hyödyntäminen tehostuvat

Osaamisesta ja tiedosta arvon tekeminen tarkoittaa esimerkiksi tätä:

- tutkimukseen ja innovaatioiden hyödyntämiseen perustuvan liiketoiminnan ja kehitystyön vahvistaminen
- maakunnan osaamiskärkien resursointi mm. kansainvälisiä tutkimus- ja kehitysohjelmia hyödyntämällä mm. teknologiafokuksiin keskittyen (kuten keinoäly, mikroelektroniikka, robotiikka, materiaalia lisäävä valmistus/3D, virtuaalitodellisuus...)
- startup -yritystoiminnan kiihdyttäminen ja tukeminen
- yritysten oman innovaatiotoiminnan kehittäminen ja teknologiansiirto yritysisiin
- allianssimainen, eri sektorien välinen yhteistyö ja yhteiskehittäminen uuden tiedon ja uusien ratkaisujen luomiseksi
- osaamistarpeiden tunnistamiseksi tehtävä yhteistyö työpaikkojen ja työntekijöiden kohtaannon parantamiseksi
- sivistävän ja uusia, digitaalisia kansalaistaitoja edistävän opetuksen vahvistaminen
- vastuullista, moniarvoista, luonnon ja muiden ihmisten arvoa ymmärtävää maakuntalaisuutta vahvistava koulutus ja kasvatusta
- jatkuvaa oppimista työpaikoilla edistävät ratkaisut
- uudenlaisten työntekeamisen tapojen käyttöönotto ja hyödyntäminen; etätyö, monipistetyö, kevytyrittäjyys, freelancer-työ jne.
- aineettomia IP-oikeuksia hyödyntävän liiketoiminnan kasvattaminen
- maakunnan ennakoivan tulevaisuustyön vahvistaminen ja laajentaminen

Pirkanmaalla liiketoiminta uudistuu ja kasvaa vastuullisesti

Pirkanmaalla toteutuu oikeudenmukainen kaksoissiirtymä vähäpäästöiseen, vihreään digitaaliseen talouteen. Maakunta hyödyntää valmistavan teollisuuden osaamistaan kiertotalouden ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen edelläkävijänä ja ratkaisujen tuottajana. Liiketoiminnallamme on positiivinen kädenjälki, ja vastuullisuus tuo myös uutta työtä ja investointeja alueelle.

Missiolla tavoitellaan seuraavia hyötyjä:

- yritysten kansainvälinen kilpailukyky kasvaa
- kestävydestä haetaan aktiivisesti uutta liiketoimintaa, investointeja ja työpaikkoja syntyy
- kestävä kehityksen osaaminen lisääntyy
- toiminnan vaikutusten arviointi tehostuu
- ympäristökuormitus vähenee ja ympäristön tila paranee

Vastuulliseen liiketoimintaan kuuluvat esimerkiksi:

- kierto- ja biotalouden ratkaisujen kehittäminen ja liiketoiminnallinen hyödyntäminen, resurssitehokkuuden parantaminen (materiaalit, prosessit, energia, logistiikka, tilat...)
- elinkeinoelämän osaamisen ja ratkaisujen hyödyntäminen ympäristöhaasteiden selättämisessä

-
- valmistavan teollisuuden uudistumisen keinot (digitaalisuus, tuotteista ratkaisuihin, asiakasymmärrys, ekologisuus, eettisyys...)
 - materiaalien tuotteiden jalostusasteen nostaminen ja palvelujen nivominen osaksi tuotetta
 - julkisten hankintojen hyödyntäminen innovatiivisissa ja vastuullisissa toteutuksissa
 - ennakoivan ja vaikutuksiaan arvioivan liiketoiminnan edistäminen
 - liiketoimintamallien laajentaminen, ml. uusia talouden muotoja (jakamistalous, datatalous, alus-talous jne...) hyödyntämällä sekä esim. osuuskuntia ja sosiaalisia yrityksiä vahvistamalla
 - kaupallistamisen ja liiketoimintaosaamisen kehittäminen ja uudistaminen sekä tätä tukevat palvelut
 - elintarvikeketjujen, lähiruoan, kaupunkiviljelyn ja muun alueen omia resursseja kestävästi hyödyntävän toimeliaisuuden ja tuotannon kehittäminen

Pirkanmaalla kukaan ei syrjäydy

Pirkanmaalla välitetään ihmisten ja luonnon hyvinvoinnista, ja edistetään ihmisten turvallisuutta, yhteisöllisyyttä ja arjen sujuvuutta. Vireä kaupunki ja elävä maaseutu ovat molemmat tärkeä osa Pirkanmaata. Ihmisten ja yhteisöjen moninaisuus, paikalliset resurssit ja omaehtoinen kulttuuri ovat hyvinvoinnin perusta. Ihmisten hyvinvointia tukevat laadukkaat palvelut, joita myös järjestöt ja muu vapaa kansalaistoiminta täydentävät.

Missiolla tavoitellaan seuraavia hyötyjä:

- pirkanmaalaisten kokemus arjen turvallisuudesta paranee
- pirkanmaalaiset toimivat aktiivisesti lähiyhteisöissään
- hyvinvointiongelmien ennaltaehkäisy keventää palvelutarvetta
- Pirkanmaa houkuttelee uutta toimeliaisuutta
- luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen pysähtyy

Syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn kuuluvat ainakin:

- työllisyyden vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäisy monialaisena yhteistyönä
- asukkaiden oman aktiivisuuden sekä järjestö- ja vapaaehtoistyön mahdollistaminen ja hyödyntäminen
- toimivien palvelujen varmistaminen, erityisesti sote- ja koulutuspalvelut sekä lasten ja nuorten palvelut, liikkuvat ja digitaaliset palvelut
- taiteen ja kulttuurin saatavuuden parantaminen, kulttuuriperinnön vaaliminen ja vahvistaminen
- luovaan tekemiseen perustuvan liiketoiminnan edistäminen
- lähimatkailu- ja tapahtumatarjonnan vahvistaminen, monipuolistaminen, tuotteistaminen ja löydettävyyden parantaminen
- vapaa-ajan palveluiden kehittäminen ja spontaanin vapaa-ajantoiminnan mahdollistavat tilat ja paikat

-
- ihmisten luontosuhteen elvyttämiseen ja luonnon monimuotoisuuden arvostamiseen liittyvät toimet
 - laadukkaiden, kohtaamista edistävien kaupunki- ja muiden julkisten tilojen synnyttäminen
 - rakennetun ympäristön turvallisuutta parantava kehittämistoiminta
 - hyvinvoinnin mittaamisen menetelmien hyödyntäminen ja hyvinvoinnin tavoitteellinen seuranta

Pirkanmaalla asutaan ja liikutaan kestävästi

Toimivat, energiatehokkaat ja älykkäät liikenneyhteydet ja -palvelut mahdollistavat elämisen edellytykset eri puolilla Pirkanmaata ja kontaktit alueen ulkopuolelle. Hyvät yhteydet muodostavat kaupungeista ja maaseudusta jatkumon, ”tunnin Pirkanmaan”. Pirkanmaa hakee kestävää kasvua tarjoamalla monimuotoisia ja terveellisiä ympäristöjä asumiselle ja yrittämiselle.

Missiolla tavoitellaan seuraavia hyötyjä:

- kestävien liikkumismuotojen kulkutapaosuus kasvaa
- ympäristökuormitus vähenee ja ympäristön tila paranee
- liikenneköyhyys vähenee (puuttuva mahdollisuus arjen kannalta tärkeiden paikkojen saavuttamiseen kohtuullisella vaivalla, ajankäytöllä ja kustannuksilla)
- referenssikohteet tehostavat vientiä ja kansainvälistä yhteistyötä
- koko Pirkanmaa houkuttelee uusia asukkaita ja uutta toimeliaisuutta

Kestävä asuminen ja liikkuminen edellyttävät esimerkiksi seuraavaa:

- maakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnittelun jatkaminen ja toteuttaminen
- ”tunnin maakunta” -ajattelun hyödyntäminen ja toteuttaminen maankäytön, liikenteen ja palveluverkon suunnittelussa, liikkumistarvetta vähentäen
- sähköisen liikenteen edistäminen ja muiden ei-fossiilisten liikennepolttoaineiden käyttöosuuden kasvattaminen
- pääradan kapasiteetin kasvattaminen ja lähijunaliikenteen laajentaminen
- ajoneuvojen yhteiskäyttö, kaupunkipyörät ym. ekotehokkaat liikkumisen tavat; kannusteet ja houkuttelevuus
- digitaalisten palvelujen hyödyntäminen, kuljetusten yhdistely, kutsuliikenne ym. logistiikan tehostaminen
- digitaalisen infrastruktuurin kehittäminen
- ilmastonmuutoksen myötä lisääntyvän sadannan/paahteisuuden vaikutuksiin varautuminen yhdyskuntasuunnittelussa ja rakentamisessa
- energiatehokkuutta parantavat toimet rakentamisessa
- asutokannan kehittäminen monipuolisuutta, erilaisia asumistarpeita ja muuntokelpoisuutta koostaen
- energiatuotannon fossiiliriippuvuuden vähentäminen, uusiutuvat ja hajautetut ratkaisut (etenkin aurinko- ja geoterminen energia, tuuli- ja vetyvoima), älyohjaus

-
- puurakentamisen lisääminen
 - luonnon monimuotoisuuden vaaliminen, sitä tukeva maankäyttö sekä viljely- ja metsänhoitomenetelmät

Pirkanmaa vahvistuu kansainvälisyydestä

Nostamme rohkeasti esiin omaleimaisuuttamme ja paikallisia erityisyyksiämme. Houkuttelemme kansainvälisiä osaajia ja pidämme heistä kiinni. Teemme laadukasta yhteistyötä osana kansainvälisiä verkostoja ja kehitämme näin myös omaa ajatteluaamme. Näemme että kulttuurinen moninaisuus vahvistaa ja uudistaa Pirkanmaata. Pirkanmaa tarjoaa myös autenttisia, laadukkaasti tuotetettuja matkailuelämyksiä kaikille alueelle saapujille.

Missiolla tavoitellaan seuraavia hyötyjä:

- verkottunut arvonluonti vahvistuu ja vienti monipuolistuu
- Pirkanmaan osaamiskärjet terävöityvät
- kansainvälisten investointien ja rahoituksen määrä kasvaa
- työntekijöiden saatavuus paranee
- vaikutamme vahvemmin kansainväliseen päätöksentekoon

Kansainvälisyyteen suuntautuminen tarkoittaa käytännössä mm. seuraavia asioita:

- kansainväliseen näkyvyyteen ja sitä tukevaan osaamiseen investoiminen
- Pirkanmaan maakuntahengen vahvistaminen yhteisillä teoilla
- systemaattinen suuntautuminen eurooppalaiseen tutkimus- ja innovaatioyhteistyöhön; maakunnan osaamisiin perustuva kansainvälinen yhteistyö verkostoissa ja kehityshankkeissa
- osaaja- ja opiskelijavaihdon edistäminen ja hyödyntäminen
- kansainvälistymistä tukevat palvelut ja rakenteet, mm. yritysten rekrytointien tueksi ja kv. opiskelijoiden ja osaajien pysyttämiseksi alueella
- maahanmuuttajien kotoutumista ja juurtumista paikallisiin yhteisöihin edistävät käytännöt, palvelut ja yhteistyö
- kansainvälisen yhteysinfrastruktuurin kehittäminen kestävyys ja hiilineutraalisuus johtolankana (lento- ja raideinfra)
- kansainvälisen matkailun lisääminen, ml. elämyksellisten, autenttisten, ekologisesti ja eettisesti kestävien matkailutuotteiden kehittäminen, kohdemarkkinointi, digitaaliset jakelukanavat ja matkailutoimijoiden yhteistyö
- maakunnan sisäisen ja muiden maakuntien kanssa tehtävän yhteistyön, vuorovaikutuksen ja dialogin kehittäminen

5 Pirkanmaan älykäs erikoistuminen

Älykäs erikoistuminen kuvaa ne osaamisalat, joissa alueella on erityistä tieteellistä, teknologista ja elinkeinollista kyvykkyyttä, ja jotka luovat pohjaa aluetalouden ja työllisyyden kasvulle sekä kansainvälistymiselle. Erikoistumisen päätavoite on osaamisohjan tehokas hyödyntäminen uusien innovaatioiden, uuden liiketoiminnan luomisessa, työllisyyden parantamisessa, tunnettuuden lisäämisessä ja yhteistyön rakentamisessa.

Pirkanmaalla älykäs erikoistuminen on seurausta maakunnan pitkästä historiasta valmistavan teollisuuden ydinalueena ja siihen liittyneestä kaupungistumis- ja osaamisen kasautumiskehityksestä. Tietoisilla valinnoilla on terävöitetty ja suunnattu erikoistumista. Olennainen perusta on maakunnan monipuolinen, kärkialansa tunteva sekä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kanssa toimiva tiede- ja koulutusyhteisö.

Älykkään erikoistumisen tunnistaminen on Euroopan unionin innovaatiotavoitteiden mukaista ja ohjaa EU-rahoitusta alueelle, mutta samalla se kertoo alueen omista pyrkimyksistä. Näitä edustavat mm. korkeakoulu-yhteisön strategiat, kuntien ja kaupunkien elinkeinopoliittiset strategiat ja kehitysohjelmat sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostuksia suuntaavat valtion ja yliopisto-kaupunkien väliset ekosysteemisopimukset. Pirkanmaan älykkään erikoistumisen strategia dokumentoi ja koostaa näiden pohjalta muodostuvan kärkiteemojen kokonaisuuden. Strategialla ei siksi ole varsinaista omaa valmisteluprosessia, vaan se määrittää maakuntaohjelmavalmistelun yhteydessä, nyt tuoreimmin loppuvuodesta 2021. Tärkeä näkökulma tällöin on, että älykäs erikoistuminen vastaa myös maakuntaohjelmassa tunnistettuihin laajempiin kehittämistavoitteisiin, missioihin.

Pirkanmaan erikoistuminen nojautuu pitkään, monia vaiheita käsittäneeseen kehityskaareen, jonka myötä älykäs erikoistuminen on kehittynyt sekä sisällölliseksi ja alakohtaiseksi erikoistumiseksi että erityisten kehittämisen ja yhteistoiminnan mallien rakentamiseksi, jotka tukevat sisälökärkien edistymistä. Tässä määriteltävät kärjet ovat luontevaa jatkumoa aiemmin tunnistetuille vahvuusaloille, niitä ajan vaatimusten pohjalta edelleen tarkentaen.

Vaikka monet alueellisen erikoistumisen perustekijät, kuten käytössä olevat teknologiat ja muodostuneet innovaatioekosysteemit aiheuttavat polkuriippuvuutta, on myös kokonaan uusille urille murtautumisen oltava mahdollista. Pirkanmaan erikoistumisvalinnoilla on varmistettava myös tämä, ja siihen yksi näkökulma on kärkien välillä ja rajoilla tapahtuva innovointi. Koska uusia osaa-miskokonaisuuksia voi syntyä eri toimialojen yhdyspinnoilla, kärjet pitää nähdä toistensa suuntiin

”vuotavina”, ei siis ilmatiiviinä kokonaisuuksina. Samasta syystä strategiaa toteuttavat avaukset eivät saa olla ristiriidassa minkään kärjen tavoitteiden kanssa. Keskeinen läpileikkaava ajatus on digitaalisuuden hyödyntäminen ratkaisuissa: ”datasta liiketoimintaa”, vaikka kaikkeen kärkien kehittämissuuntaan se ei luonnollisesti päde.

Pirkanmaan älykkäässä erikoistumisessa keskeistä on olemassa olevaa osaamista käyttäen ja vahvistaen tarttua suuriin, sekä globaalisti että alueellisesti tärkeisiin kehityshaasteisiin, tunnistaa vahvistuvia liiketoiminta-aloja ja ottaa kiinni avautuvista mahdollisuuksista. Hyvin olennaista on myös eri toimijoiden välisen yhteistyön vahvistaminen. Näin toimien uudistuminen ja ajantasaisuus erikoistumisaloilla varmistuu parhaiten.

Pirkanmaan älykkään erikoistumisen sisältökärjet ovat:

Vastuullisesti uudistuva teollisuus ja hallittu kestävyysmurros

Pirkanmaa pyrkii kohti hiilineutraalia, fossiilisista energialähteistä riippumatonta taloutta ja tulevaisuutta. Käytämme osaamistamme ja teknologioitamme tätä tavoitetta edistävien, kansainvälisesti kilpailukykyisten ja levityskelpoisten ratkaisujen, konseptien ja tuotteiden jalostamiseen. Tavoittelemme johtavaa roolia ilmastopäästöjään tehokkaasti vähentävän, vastuullisen teollisuuden osajana ja kehittäjänä – positiivisen kädenjäljen jättäjänä. Tässä hyödynnetään mm. mikroelektroniikkaa, tietoliikennettä, robotiikkaa, keinoälyä ja digitaalisen valmistuksen menetelmiä ja luodaan niiden avulla kestäviä ratkaisuja, datapohjaista palveluliiketoimintaa ja energiatehokkaita prosesseja. Bio-, kierto-, jakamis- ja alustatalouden periaatteiden mukaisesti keskitymme materiaalien ja muiden resurssien arvon säilyttämiseen niiden elinkaarta pidentämällä, uusiokäyttämällä, jakamalla niitä yhteiseen käyttöön ja hyödyntämällä tuotannon sivuvirrat. Luomme monistusvalmiita ratkaisuja, joiden päämääränä on mielekäs elämä ilman luonnonvarojen liikakäyttöä, säilyttäen ja lisäten luonnon monimuotoisuutta. Kiinnitämme erityistä huomiota teollisuuden taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen vastuun toteutumiseen ja asiakkaiden, omistajien, henkilöstön, kumppanien ja alihankkijoiden sekä ympäröivän yhteiskunnan hyvinvoinnin, odotusten ja normien korkeimmanlaatuiseen täyttämiseen.

Älykkäät ja kestävät yhdyskunnat

Pirkanmaa vahvistaa asemiaan teknisen infrastruktuurin (liikenne, rakennukset, energia, jäte- ja vesihuolto) älyominaisuuksien kehittäjänä, käyttöönottajana ja liikekumppanina. Ytimenä on tehokkaampi, toimivampi, ympäristöystävällisempi ja turvallisempi infra. Tekniseen osaamiseensa, kuten datan ja sensorien hyödyntämiseen Pirkanmaa liittyy digitalisoituvan yhteiskunnan hallinnointia, demokratiaa ja osallisuutta uudistavan kehittämisnäkökulman, jolla synnytetään

tulevaisuuden sosiaalisesti ja ekologisesti fiksuja yhteisöjä eriarvoisuutta torjuen. Älykkäiden ja kestävien yhdyskuntien kehittämistä teemme yhdessä niiden asukkaiden, käyttäjien, yhteisöjen ja yritysten kanssa ja näitä varten. Kyse on myös julkisen sektorin, kuten kuntien toimintatapojen kehittamisestä, jotta ne kykenevät kestäviin rakennuttamis-, hankinta- ja palveluratkaisuihin ja päätöksentekoon.

Hyvinvoinnin teknologiat ja palvelumuotoilu

Terveyden ja hyvinvoinnin teknologia- ja palveluratkaisujen pitkäaikaisena ja ansioituneena osajana Pirkanmaa keskittyy jalostamaan käyttäjien tarpeisiin vastaavia äly- ja huipputuotteita, -palveluja ja -hoitokonsepteja. Edistyneiden hoitojen, ihmisen varaosien ja keinoastien kaltaisiin, teknologiaintensiivisiin huippualoihinsa Pirkanmaa yhdistää sosiaali- ja terveyspalvelujen monialaisen, verkostomaisen ja asiakkaan tarpeisiin oikea-aikaisesti vastaavan ja osallisuutta vahvistavan toteutustavan sekä tätä tukevan digitalisaation ja innovaatiotoiminnan. Hyvinvointiongelmien ennaltaehkäisyn osaaminen kuuluu itseoikeutetusti tähän kokonaisuuteen, ja yhdistelmä tekee siitä kansainvälisesti erottuvan. Hyvinvoinnin kehittämisessä otamme huomioon myös sosiaalisen kestävyden, oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen turvallisuuden näkökulmat.

Kulttuuri ja digitaalinen elämystalous

Omintakeinen, elinvoimainen ja elämyksellinen pirkanmaalainen kulttuurielämä on taipunut myös liiketoiminnaksi ja kasvualaksi. Se kattaa hyvin tunnettujen esittävien taiteenlajien ja tapahtumatuotannon lisäksi myös designin ja muotoilun ja hyödyntää kasvunlähteenään tutkimusta ja TKI-toimintaa. Pirkanmaalla luovan alan produktioiden, tuotteiden ja palvelujen syntymistä ja saavutettavuutta tukee poikkeuksellisen vahva ekosysteemi, johon kuuluu suurten institutionaalisten toimijoiden lisäksi esim. hyvinkin erikoistunutta studio-, AV- ja tehostetekniikan osaamista sekä melkoinen pelialan keskittymä. Tältä pohjalta tavoittelemme isoa roolia kansainvälistenkin tuotantojen osajana, elämysten ja viihtymisen solmualueena ja vetovoimaisena matkailukohteena. Mahdollisuuksia sisältyy myös luovien alojen ja perinteisempien toimialojen törmäyttämiseen, esim. hoitotyön, opetuksen tai markkinoinnin uudenlaisten käytäntöjen kehittämiseksi vaikkapa pelillistämisen keinoin.

Älykkään erikoistumisen toimintatavat Pirkanmaalla ovat:

- Yhteiskehittäminen ja osallistavat innovaatio- ja kehitysalustat, yhteisölliset jaetut tilat ja resurssit, TKI-infrat ja oppimisympäristöt
- Käyttäjälähtöiset, kannustavat ja mukaan ottavat kokeilut, pilotointi ja demonstraatiot

-
- Kaupunkiorganisaatiot ja -ympäristöt kehittämisalustoina ja tutkimusinfra palveluna
 - Kansainvälinen investointiyhteistyö ja parhaiden käytäntöjen hyödyntäminen
 - Lahjakkuuksien ja inhimillisen pääoman löytäminen ja hyödyntäminen

Toimintatavat ovat Pirkanmaalla käytössä olevia, enemmän tai vähemmän vakiintuneita menetelmiä, joita on tarkoitus hyödyntää strategiaa toteuttavissa hankkeissa ja muissa aloitteissa.

Älykkään erikoistumisen alueelliset toimet sovitetaan yhteen valtakunnallisiin ja eurooppalaisiin toimenpiteisiin ja alueen investointeja ja rahoitusta suunnataan kohteisiin ja toimintoihin, jotka mahdollistavat myös kansainvälisen rahoituksen ja kansainvälisen toiminnan kautta oppimisen. Kansainvälisessä yhteistyössä Pirkanmaa panostaa valikoituihin syvällisiin ja pitkäaikaisiin kumppanuuksiin, jotka eivät ole riippuvaisia yksittäisistä projekteista, yrityksistä tai henkilöistä.

Älykkään erikoistumisen tärkeimpiä julkisia rahoituslähteitä ovat Business Finland, EU:n rakennerahastot ja erityisohjelmat (mm. Interreg ja Horizon, myös Erasmus) sekä kansallinen AKKE-rahoitus. Tärkeää on mahdollistaa kärkiä tukevan osaamisen jatkuva kehittäminen, ja tässä ESR- ja EAKR-rahoituksen samansuuntaisuus on keskeistä. Olennaisia ovat myös kuntien ja yritysten investoinnit sekä yliopistojen ja tutkimuslaitosten aineelliset ja aineettomat panostukset. Myös julkis-yksityinen kumppanuusrahoitus (PPP) voi toimia resursointitapana suuren kokoluokan toteutuksissa.

6 Maakuntaohjelman toteutus ja seuranta

Maakuntaohjelma toteuttaminen on Pirkanmaan toimijoille yhteinen tehtävä. Pirkanmaan liitto kannustaa ja edistää toteuttamista ja seuraa toteutuksen etenemistä.

Maakuntaohjelman toteutumisen seuranta on tarkoitus poluttaa niin, että välietapeilla varmistetaan oikea etenemissuunta. Ohjelman missioille ei kuitenkaan voi määritellä lopullista tavoitetasoa, vaan ne ”karkaavat” edellä koko ajan. Tavoitteellistaminen tehdään laadullisesti nykytilaan verraten. Maakuntaohjelman seurantamallissa edetään kunkin mission hyötytavoitteista tarvittaviin toimenpiteisiin, ja edelleen toimenpiteiden edistymisestä kertoviin yksinkertaisiin ja pelkistäviin mittareihin.

Ohjelman seuranta on tarkoitus tehdä missiokohtaisesti niin, että siihen osallistuisi kunkin mission kannalta olennaisia yhteistyötahoja, ja seuranta olisi näitä ja muita toteuttajia valitussa suunnassa eteenpäin kannustavaa.

Täydentyä mittarien osalta

7 LIITE: Maakuntaohjelman valmistelu

Maakuntaohjelman valmistelu on jatkumo, jossa tunnistettuja menestystekijöitä, olemassa olevia tavoitteita ja kehittämisaiheita tarkistetaan ja uudistetaan. Pirkanmaan kehittämisessä on parin maakuntaohjelmakierroksen ajan korostettu ”välkkyttä”, ”eheyttä”, ”kestävyyttä” ja ”saavutettavuutta”, ja yleisinä tavoitteina ne kattavat edelleen keskeiset kehittämisen teemat, vaikka niiden sisältöä onkin ollut tarpeellista ajanmukaistaa ja uudistaa.

Maakuntaohjelmakauden tekemisiä määrittelee selvästi kaksi isoa teemaa, jotka ovat nousseet esiin päättyvän kauden aikana ja sen jälkipuoliskolla. Toinen on akuutimpi, ja koskee koronapandemiasta toipumista, aluetaloutta elvyttäviä toimenpiteitä ja niihin liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämistä toimintatapojemme kehittämiseksi. Maakunnallinen koronaryhmä valmisteli Pirkanmaan selviytymissuunnitelman syksyllä 2020, ja siinä maakunnan yhteisiksi missioiksi määriteltiin seuraavat:

- Teemme Pirkanmaalla kestävän ja vähähiilisen muutoksen
- Vahvistamme yhteisöllistä ja sosiaalista turvallisuutta
- Rakennamme kansainvälisesti kilpailukykyisen yritysympäristön

Maakuntaohjelma on tunnistanut samat missiot, ja tarkentaa näitä osaltaan edelleen.

Toinen – ei kokonaan edellisestä erillinen – on tarve uudistaa ajatteluamme ja toimintaamme kestävyden ja vastuullisuuden näkökulmasta, niin ekologiset, sosiaaliset kuin taloudellisetkin kestävyden ulottuvuudet huomioon ottaen. Jälkimmäiseenkin sisältyy paljon talouden, työllisyyden ja paikallisten voimavarojen hyödyntämisen kannalta lupaavaa. Vuoden 2020 lopussa maakuntahallituksessa hyväksytty Pirkanmaan hiilineutraalitekartta on tässä suhteessa keskeinen tarkastelu, jonka havainnot ja havainnot maakuntaohjelmassa on hyödynnetty.

Tämän maakuntaohjelman valmistelu käynnistyi syksyllä 2020 maakuntahallituksessa, ja lähtötilanteessa käytiin läpi maakunnan keskeiset kehittämistä ohjaavat strategiat, ohjelmat ja tiekartat sekä niiden yhteiset painotukset. Samalla tehtiin arvio edellisen ohjelmakauden tuloksista ja tavoitteiden toteutumisesta.

Keväällä 2021 tehtiin kehittämistarpeiden kartoitusta ja maakunnan yhteisten tavoitteiden tunnistamista yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa. Prosessiin kuului yhdeksän asiantuntijahaastattelua, avoin verkkokysely, lähtötilannetta esittelevä webinaari sekä kolmen verkkotyöpajan sarja, joista ensimmäisessä käsiteltiin maakuntaan vaikuttavia muutosilmiöitä, toisessa maakunnan

yhteisiä kehittämistavoitteita ja -missioita ja kolmannessa EU:n rahoitusta suuntaavan ”älykkään erikoistumisen strategian” pirkanmaalaisia teemoja. Pandemiatilanteen vuoksi työskentely tapahtui kokonaisuudessaan verkossa, sähköisin välinein. Muodostettua tilannekuvaa käsiteltiin kesäkuun alussa webinaarissa, johon tuotiin myös kevään aikana valmistellun väestösuunnitteen vaihtoehtoiset väestöskenaariot.

Maakuntaohjelman luonnos kirjoitettiin Pirkanmaan liitossa edellä kuvattua pohja-aineistoa hyödyntäen, ja syksyllä 2021 sitä tarkennettiin kahdessa keskenään samansisältöisessä verkkotyöpajassa, joihin osallistui laajasti eri näkökulmia edustavia maakunnan asiantuntijoita ja vaikuttajia. Tässä vaiheessa ohjelman näkökulmat ja sisällöt selkeytyivät vielä huomattavasti.

(Täydentyä: Valmistelun loppuksi maakuntaohjelman asetettiin julkisesti nähtäville ja lähetettiin kommentti- ja lausuntokierrokselle. Tällöin saadun palautteen perusteella viimeistelty ohjelma esiteltiin ja käsiteltiin maakuntahallituksessa ja maakunnan yhteistyöryhmässä, ja hyväksyttiin lopulta maakuntavaltuustossa marraskuun 2021 lopussa.)

8 LIITE:

Ympäristöselostuksen tiivistelmä

Ympäristöselostus on lakisääteinen ennakoarvio maakuntaohjelman toteuttamisen vaikutuksista. Varsinainen ympäristöselostus on erillinen dokumentti, ja tähän tiivistelmään on koottu sen keskeiset havainnot.

Vaikutusarviointi on tehty ohjelman viiden mission (kehittämistehtävän) osalta. Ohjelman misiolähtöinen esitystapa mahdollistaa suurtakin joustavuutta ohjelmaa toteuttavien keinojen valintaan. Mahdollista vaihtoehtoisuutta syntyy kehittämistehtävien keskinäisestä painottumisesta käytännön toteutuksissa, mutta tästä ei voi ohjelman valmisteluvaiheessa olla tietoa.

Maakuntaohjelman mahdollisia vaikutuksia on tarkasteltu seuraavista näkökulmista:

- *sosiaaliset vaikutukset*: ihmisten terveys, elinolot, viihtyvyys
- *ekologiset vaikutukset*: luonnonvarat, maaperä, vesi, ilma, ilmasto, kasvillisuus, eliöt, luonnon monimuotoisuus, ilmastonmuutokseen sopeutuminen
- *kulttuuriset vaikutukset*: yhdyskuntarakenne, rakennettu ympäristö, maisema, kaupunkikuva, kulttuuriperintö
- *taloudelliset vaikutukset*: työllisyys, koulutus, talouskehitys, kilpailukyky, kustannukset
- *tasa-arvoaikutukset*: alueellinen ja väestöryhmien tasa-arvo

Arviointi on viisiportainen:

++	merkittävä myönteinen vaikutus
+	vähäinen myönteinen vaikutus
0	ei mainittavia myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia
-	vähäinen kielteinen vaikutus
--	merkittävä kielteinen vaikutus

Keskeisten vaikutusten laatu on esitetty seuraavassa taulukossa. Laajemmassa ympäristöselostuksessa on sanalliset perustelut kullekin arviolle.

Vaikutukset					
	<i>Pirkanmaalla tehdään osaamisesta ja tiedosta arvoa</i>	<i>Pirkanmaalla liiketoiminta uudistuu ja kasvaa vastuullisesti</i>	<i>Pirkanmaalla kukaan ei syrjäydy</i>	<i>Pirkanmaalla asutaan ja liikutaan kestävästi</i>	<i>Pirkanmaa suuntautuu kansainvälisyyteen</i>
Sosiaaliset	+	+/0	++	+	+
Ekologiset	+/0	++	0/+	++	0
Kulttuuriset	+	0	++	+	+
Taloudelliset	++	++	+	+	++
Tasa-arvo	0	0	++	+	0/-

Ympäristöselostuksessa on tehty vertailupohjaksi yleisluontoinen arvio ns. ”nollavaihtoehdosta”, jossa ohjelman mukaisia toimia ei lainkaan toteutettaisi sekä myös arvio ohjelman toteuttamisen vaikutuksista maakunnan eri osissa sekä toissijaisista ja kertyvistä vaikutuksista, yhteisvaikutuksista ja eri aikajän-teillä pysyistä tai tilapäisistä vaikutuksista. Näiden mukaan ohjelman toteutuksen positiiviset arviot ovat huomattavammat kuin sen toteuttamatta jättämisen. Toteutuksessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota mahdollisten haittojen ennaltaehkäisyyn ja vähiten haitallisten toteutustapojen valintaan.

Merkittävimmät maakuntaohjelman toteutukseen liittyvä riskit ovat:

- alueellinen ja väestöryhmien eriarvoistumiskehitys, erityisesti innovaatiokehityksen kaupunkiveitoisuuden vuoksi ja eri alojen uudistumispotentiaalinen erojen johdosta
- ympäristön tilan ja sosiaalisen viihtyisyyden (ainakin väliaikainen) heikkeneminen voimakkaimman toiminnan piirissä olevilla alueilla
- COVID19 -pandemiaan, ilmastonmuutokseen ja muihin isoihin megatrendeihin liittyvä näköalattomuus ja haluttomuus uudistushenkiseen työskentelyyn

Ohjelman vaikutuksia seurataan ohjelmakauden edetessä.

